

آری گوپی به

معنای زندگی از دیدگاه
علامه جعفری و متفکران غرب

عبدالله نوری

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار.....
۱۵	بخش اول : معنای زندگی از دیدگاه متفکران غربی.....
۱۷	۱. تحلیل معنا در معنای زندگی.....
۱۷	دیدگاه آیر.....
۱۸	ویتگنشتاین و معنای زندگی.....
۱۹	نیلسن و معنای زندگی.....
۲۱	تعریف متس.....
۲۳	دیدگاه کاتینگام.....
۲۴	ویژگی های زندگی معنادار.....
۲۶	تیلور و مشکل معنای زندگی.....
۲۷	نظریه جان هیک.....
۲۷	سه تفسیر از معنا.....
۲۷	هدف زندگی.....
۲۸	کارکرد زندگی.....
۲۸	معنا یا ارزش زندگی.....
۳۰	ارزشمندی زندگی.....
۳۲	معنای زندگی و ارزش زیستن.....
۳۴	کشف معنا یا جعل معنا.....
۳۵	کشف معنا از نظر تامسون.....
۳۷	نظام موزاییکی زندگی.....
۴۱	۲. معناداری و معنادهی.....
۴۲	معناداری زندگی (فراطبیعت گرایی).....
۵۳	دیدگاه هنفلینگ.....
۵۶	دیدگاه ماده گراها.....
۵۹	عدم دستیابی به اهداف الهی.....
۶۰	دین و معنای زندگی.....
۶۲	معنادهی به زندگی (طبیعت گرایی).....
۶۳	عینی گرایی.....
۶۶	شخص گرایی.....
۶۹	۳. شوپنهاور و انکار اراده زندگی.....
۶۹	اراده یا شیء فی نفسه.....
۷۰	جهان شر.....
۷۰	اراده و بقای نوع.....
۷۲	انکار خدا.....
۷۳	انسانشناسی.....
۷۴	رنج و شر.....

۲۸۰	دو بُعد حیات
۲۸۱	لزوم تفسیر حیات
۲۸۲	رابطه هدف با حیات
۲۸۴	رابطه عظمت حیات با هدف آن
۲۸۶	ضرورت شناخت هدف نهایی زندگی
۲۸۹	راه های وصول به هدف
۲۹۰	تزامن و ضرورت انتخاب
۲۹۳	۷. اصول اساسی حیات انسان
۲۹۳	تعریف حیات
۲۹۴	حیات های طولی و عرضی
۲۹۵	ارکان حیات
۲۹۶	عوامل ضروری حیات
۲۹۷	مراتب حیات
۲۹۹	پیچیدگی حیات
۳۰۰	استمرار حیات
۳۰۱	نقطه اتکای استمرار حیات
۳۰۳	حیات و عوامل مادی
۳۰۴	قدرت تحرک حیات
۳۰۵	نیاز حیات به رهبری
۳۰۷	عظمت حیات
۳۰۸	احترام ذاتی حیات
۳۰۹	تجدد حیات
۳۰۹	رابطه عوامل مزاحم حیات با ارزش آن
۳۱۰	مطلق بودن حیات
۳۱۲	منطقه ورود ممنوع حیات
۳۱۳	ممنوعیت نابودی حیات یا خودکشی
۳۱۴	دریافت هدف حیات
۳۱۴	دو بُعد مادی و معنوی حیات
۳۱۴	یک قانون اساسی حیات
۳۱۵	شرط شناخت حیات
۳۱۵	حیات فریبنده
۳۱۶	فعلیت حیات و ارزش انسان
۳۱۸	وحدت مدیریت حیات
۳۱۹	۸. حیات طبیعی محض
۳۱۹	ویژگی های حیات طبیعی محض
۳۲۰	عوامل رضایت از حیات طبیعی محض
۳۲۲	پوچی حیات طبیعی محض
۳۲۴	عینک واقع پوش زندگی
۳۲۶	مراتب «من» و انتخاب زندگی

۳۲۷	آثار حیات طبیعی محض
۳۳۳	۹. حیات معقول
۳۳۳	لزوم گذر از حیات طبیعی محض
۳۳۴	تعریف حیات معقول
۳۳۴	عناصر حیات معقول
۳۳۹	عقل در حیات معقول
۳۴۰	امکان تحقق حیات معقول
۳۴۲	شنون زندگی انسان در حیات معقول
۳۵۰	ویژگی ها و اصول اساسی حیات معقول
۳۵۷	موانع حیات معقول
۳۶۱	۱۰. عوامل تصعید حیات تکاملی
۳۷۱	۱۱. مراحل چهارگانه زندگی
۳۷۲	مشترکات دوران چهارگانه
۳۷۲	ویژگی های دوران چهارگانه حیات
۳۷۴	تحلیل دوره تبادل
۳۷۶	استهلاک حیات
۳۷۷	ارزش فعالیت های حیات
۳۸۱	۱۲. دیدگاه ها در هدف زندگی
۳۸۱	هدف حیات از دیدگاه های گوناگون
۳۸۱	هدف های شخصی
۳۸۱	شهرت پرستی
۳۸۳	لذت جویی
۳۸۵	تجريد روح از علایق مادی
۳۸۶	نیروانا
۳۸۶	محبت
۳۸۹	آسایش و رفاه
۳۹۰	انسان مداری
۳۹۱	قدرت
۳۹۲	انتخاب اصلح
۳۹۳	آزادی مطلق
۳۹۳	ارزیابی
۳۹۷	۱۳. معمای مرگ
۳۹۸	مرگ، قانون الهی
۴۰۰	تلقى از مرگ
۴۰۳	کدام زندگی، کدام مرگ!
۴۰۷	تفسیر انسان و هستی
۴۰۸	مواجهه با مرگ
۴۱۰	گوش سپردن به ندای مرگ
۴۱۲	اضطراب مرگ

۴۱۳	گذر عمر
۴۱۵	تعریف شهادت
۴۱۶	تفاوت شهادت با خودکشی
۴۱۸	مراتب و درجات شهادت
۴۲۰	مقایسه با دیدگاه های دیگر
۴۲۷	۱۴. فلسفه آفرینش
۴۳۰	نظریه فلاسفه
۴۳۱	نظریه متکلمان
۴۳۲	نظریه عرفا
۴۳۵	نظریه مختار
۴۳۹	۱۵. فلسفه آفرینش در قرآن
۴۳۹	هدفمندی جهان
۴۴۰	تردید در اشرف بودن انسان
۴۴۲	حیات در افق قرآن
۴۴۴	جنبه های مختلف حیات
۴۴۷	هدف آفرینش در قرآن
۴۵۲	عبادت، هدف آفرینش
۴۵۴	سپس چه؟
۴۵۵	آثار و لوازم عبادت
۴۵۹	بخش سوم: مقایسه ها
۴۶۱	۱. شوپنهاور و جعفری
۴۶۷	۲. نیچه و جعفری
۴۶۷	تصور خدا
۴۶۸	شناخت خدا
۴۶۸	نیایش
۴۶۹	آغاز و انجام جهان
۴۷۰	قانونمندی جهان
۴۷۲	لزوم اعتقاد به خدا برای تفسیر جهان
۴۷۲	ریزش جهان از خدا
۴۷۳	ایمان
۴۷۵	دین
۴۷۵	حیات و دریافت واقعیات
۴۷۷	غریزه
۴۷۹	محدود کردن امیال
۴۸۰	قدرت
۴۸۴	اخلاق
۴۸۷	گزیده منابع
۴۹۱	فهرست اشخاص
۴۹۴	فهرست کتاب ها

پیشگفتار

وی به ابد زنده و فرسوده ما	ای به ازل بوده و نابوده ما
چون در تو حلقه به گوش توایم	حلقه زن خانه به دوش توایم
هم تو ببخشای و ببخش ای کریم	از پی توست این همه امید و بیم
گر تو برانی، به که روی آوریم؟	چاره ما ساز که بی‌یاوریم
گفته و ناگفته پشیمانی است	این چه زبان و زبان دانی است
من که و تعظیم جلال از کجا؟	دل ز کجا، وین پر و بال از کجا؟
«من عرف الله» فرو خوانده‌ایم	در صفت گنگ فرو مانده‌ایم
هم تو بیمارز به انعام خویش	چون خجلیم از سخن خام خویش

مسئله معنای زندگی از جمله مسائل مهم فلسفه‌های معاصر است. در دوران جدید، این بحث در ابتدا در فلسفه‌های اگزیستانس مطرح شد و سپس فیلسوفان تحلیلی به بررسی ابعاد گوناگون آن پرداختند. فیلسوفان گذشته از معنای زندگی بحث نمی‌کردند، چرا که معناداری زندگی پیش‌فرض آنها، و عمده‌ترین مسائل مربوط به زندگی، مسئله سعادت بود. از همین جاست که در طول تاریخ فلسفه شرق و غرب، بیشتر فیلسوفان، به تعریف و معیارها و چگونگی تحقق سعادت در زندگی انسان‌ها پرداخته‌اند.

از رنسانس به بعد که بشر جدید در پرتو اکتشاف‌ها و پیشرفت‌های علمی، در انتظار تحقق آرزوها و آمال خود بود، ولی در مقام عمل با حوادث و رویدادهای ویرانگری چون استعمار و استثمار و کشتارهای گسترده انسان‌ها مواجه شد، سر از یأس و تردید درآورد و به دنبال آن، پرسش‌های بسیاری برای وی مطرح شد، از جمله آنکه: آیا علم جدید مفید بوده است یا مضر؟ آیا نظریه پیشرفت که فیلسوفان مطرح کردند، سخنی بیهوده و غیر منطقی نبوده است؟ آیا انسان موجودی خیرخواه است، یا ذاتاً شرور؟ دامنه این پرسش‌ها به اینجا کشانده شد که اصلاً آیا زندگی معنایی دارد، یا بوج و بی‌معناست؟ و اگر زندگی معنا دارد، آیا این معنا کشف‌شدنی است، یا باید

معنایی برای زندگی جعل کرد؟ و اگر هم زندگی پوچ است، با این پوچی چه باید کرد؟ چگونه می‌توان خود را از شر این پوچی رها ساخت، و آیا امکان ادامه یک زندگی پوچ وجود دارد یا نه؟

در مواجهه با اندیشه‌های متفکران و نویسندگان پوچ‌گرای غرب، مسئله معنای زندگی وارد فضای فکری جامعه ما شد. در ابتدا با ترجمه آثار نویسندگانی چون کامو، کافکا و سارتر، نویسندگان و اندیشمندان ایرانی نیز با بی‌معنایی زندگی و فلسفه پوچی آشنا شدند! اما آیا متفکران ما به تحلیل و بررسی و نقد آرای نویسندگان و اندیشمندان غربی پرداختند یا نه؟ به بیان دیگر: بحث معنای زندگی تا چه اندازه مورد توجه اندیشمندان ما قرار گرفت؟ آیا فیلسوفان معاصر ما به بحثی جدی درباره این مسئله پرداختند و مسئله معنای زندگی در کنار سایر مسائل فلسفه اسلامی در کتاب‌های نونگاشته فلسفه مورد توجه قرار گرفت، یا طبق معمول، همان مباحث فلسفه صدرایی، بارها و بارها تکرار شد؟

با کمال تأسف باید گفت: این مسئله چندان مورد عنایت اصحاب فلسفه قرار نگرفت و اصحاب کلام و فلسفه فقط به بحث از هدف خلقت و فلسفه آفرینش توجه کردند. حتی بحثی هم که استاد مطهری در سال ۱۳۵۱ با عنوان «فلسفه زندگی» مطرح کرد، در چارچوب فلسفه آفرینش است. در میان متفکران معاصر، علامه جعفری به بحث «معنا و فلسفه و هدف زندگی» توجه جدی مبذول داشت و علاوه بر طرح این مسئله، در لابلای آثار دهه چهل و پنجاه، دو اثر مهم: «فلسفه و هدف زندگی» و «ایده آل زندگی و زندگی ایده‌آل» را به رشته تحریر درآورد. در آغاز دهه شصت نیز با نگارش کتاب «حیات معقول»، به نظریه‌پردازی درباره زندگی و برخی مسائل آن پرداخت. مباحث مربوط به زندگی و حیات فقط در این سه اثر مستقل مطرح نشده، بلکه در بسیاری از آثار ایشان، تفکرات عمیق او را درباره این موضوع می‌توان سراغ گرفت. ویژگی‌های نوشتاری علامه جعفری در کنار آفت فرهنگی حجاب معاصرت و برخی مسائل دیگر، موجب شد تا اندیشه‌های ژرف او از نظرها پنهان بماند.